

686. Sanda, Skoklosters sn.

Pl. 41.

Litteratur: L 67, D 1:30. J. Bureus, Fa 6 s. 90 n:r 219 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 324, Fa 1 s. 73; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 243; P. Elvius och J. Arenius, De Fierdhundria (diss. 1717), s. 106; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 466; J. A. Kjellman-Göranson, Sko socken (1860), s. 18; R. Alm, Inventering av fornminnen i Skokloster 1915 (ATA); O. v. Friesen, Anteckningar 1927 (UUB); Handlingar i ATA 1939.

Äldre avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta); J. G. Liljegren, Fullständig Bautil (ATA) n:r 67, teckning (kopia av träsnittet i Peringskiölds Monumenta); A. Wætter, teckning ²⁰/₁₈₅₉ (ATA); Dybeck a. a.; v. Friesen foto 1927 (UUB); E. Floderus foto 1939 (ATA).

Runstenen står i skogskanten på en dikesren i Sanda södra gärde, 400 m. S om Sanda man-
gårdsbyggnad, 350 m. S om vägen till Skokloster. Den är synlig från vägen. Platsen är utmärkt
på Geologiska kartbladet »Sigtuna».

Enligt Bureus (Fa 6) fanns stenen »I Sanda gärdet» och betecknas som »den söndrige» (i
motsats mot U 685). Äldre uppgifter om stenen se f. ö. U 685. Celsius har tydligen själv icke
sett den, utan har antecknat inskriften efter skriftliga källor. — Dybeck: »Grafflockarne här
och der i Sanda gärde hafva förr sammanhängt med de många forngravar som än finnas till-
sammans i den skogshage, hvilken ligger intill gårdets södra del. De tu runstensstyckena ligga
bland små kullar inom gärdet, nära hagen. Stående och fallne bautastenar finnas deromkring.»
— Kjellman-Göranson: »Strax bredvid Säby ligger Sanda, der i en gärdesbacke söder om gården
i ett stenrör ligger en i tvenne delar sönderslagen runsten (Lilj. 67) . . . Stenen är omgifven af
stensättningar, stenkummel och en skeppssättning.» Stenen var redan i början av 1600-talet
»söndrig». Lyckligtvis äro alla delarna, så när som på några mindre skärvor, i behåll. Stenen
är 1932 lagad och rest på den plats, där den tidigare legat.

Ljusgrå gnejsgranit. Höjd 1,95 m., bredd 1,42 m. Ytan är tämligen slät, ehuru full av
sprickor. Upptill, nedanför kantslingan skjuter en stor buckla fram. Ristningen är ej särdeles
djup, men dock tydlig och väl bevarad.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter Peringskiölds *Monumenta*):

· þurbiurn · auk · kurpi · auk · uifari · þair · litu · raisa · mirki · þisa · [at ·] uibiurn · faður · sin ·
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

Þorbiorn ok kurpi ok Viðfari, þair letu raisa mæarki þessa at Vibjörn, faður sinn.

»Torbjörn och kurpi och Vidfare, de läto resa dessa minnesmärken efter Vibjörn, sin fader.»

Till läsningen: 12 **k** och 13 **u** äro icke stungna. Alla runorna i namnet 12—16 **kurpi** äro fullt
säkra. 17 **a** är skadat på mitten. V. bst är dock bevarad. Bst i 20 **u** står i en spricka och är
skadad. En del av dess övre del kan dock spåras. 31 **i** är icke stunget. Av bst i 34 **r** är endast
övre stapeln i behåll; återstoden har gått förlorad i en spricka. Mitt på staven i 40 **i** finnes en
svag fördjupning, möjligen huggen. 45 **i** är icke stunget. Efter 47 **a** är ett stycke av stenen
borta med två runor.

Bureus (Fa 6): þurbiurn auk kurpi auk uifari þair ritu raisa marki þisa at uibiurn faður sin. Om ru-
norna 48—49 **at** anmärkes: »Dessa **a** och **t** funnos kvar på sit stycke i åkeren i jorden.» — Ha-
dorph och Leitz (Peringskiölds *Monumenta*): · þurbiurn · auk · kurpi · au · - · ifari · þair · litu · laisa · merki ·
þisa · at · uibiurn faður · sin ·. — Dybeck: 12—16 **kurpi**, 17 **m**, 20—25 **-lfari**, 27 **au**, 40 **a**, 48—49 fattas.

Om namnet *Vidfari* se Sö 256. — Något mansnamn svarande mot 12—16 **kurpi** är f. ö. icke

känt. Det ligger måhända närmast att tänka på det rätt vanliga namnet fvn. *Gyrðr*, fsv. *Gyrdh* (lat. *Gyrderus*, *Gyrdo*), ehuru skrivningen i så fall är svårförklarlig. — Om namnet *Vibiorn* se Sö 226, U 280.

De båda runstenarna vid Sanda, som ursprungligen stått helt nära varandra — avståndet var »wid pass en 50 steg» — äro säkerligen utförda av samme ristare.

687. Sjusta, Skoklosters sn.

Pl. 42, 43.

Litteratur: D 1:32. R. Dybeck, Svenska runurkunder 2 (1857), s. 31, 45 (n:r 89), Reseberättelse 1858, 1859, 1860, 1863, 1865; J. A. Kjellman-Göranson, Sko socken (1860), s. 16; E. Brate och S. Bugge, Runverser (ATS 10:1), s. 104, 320, 334 f.; A. Noreen, Altschwedische Grammatik (1904), s. 496; O. Montelius i Svenska Fornminnesföreningens tidskrift 1 (1871), s. 63, och i Fornvännen 1914, s. 101; E. Brate, Sverges runinskrifter (1922), s. 68, Svenska runristare (1925), s. 100; O. v. Friesen i Uppland, skildring af land och folk 2 (1907), s. 488, i Fornvännen 1910, s. 209, i UFT h. 26 (1910), s. 16, i Hoops Reallexikon 4 (1918—19), s. 42, Upplands runstenar (1907), s. 40, 2. uppl. (1913), s. 69 f., Runorna i Sverige (1928), s. 73, Runorna (Nordisk kultur, bd 6, 1933), s. 222, i Gotländskt arkiv 6 (1934), s. 48, i Arkiv för Nordisk filologi bd 56 (1942), s. 285, Anteckningar (UUB); H. Nilsson Yrwing, Gotland under äldre medeltid (1940), s. 30; E. Wessén i Svenska landskapslagar 4 (1943), s. 310; C. Marstrand i Festskrift til O. Broch (1947), s. 114, 115.

Äldre avbildningar: Dybeck, teckning (ATA), D 8vo 89 och D 1:32; A. Wætter, teckning ²⁰/₁₆ 1859 (ATA); O. v. Friesen foto (reproducerat bl. a. Upplands runstenar, s. 70; Hoops Reallexikon 4, s. 41; Salmonsens Konversationsleksikon, 2. Udg.: Runer; Runorna i Sverige, s. 73; Nordisk kultur bd 6, s. 223, bd 27, s. 175).

Det runristade stenblocket ligger i en stenig skogshage 12 m. S om boningshuset i Sjusta I. Ristningsytan vetter åt NÖ. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Sigtuna».

Ristningen har märkligt nog icke varit känd förrän i ganska sen tid, trots det att den ligger helt nära människoboningar. Då Dybeck i *Runa* för 1843 (s. 53 f.) rätt utförligt skildrade de talrika fornminnena vid Sjusta, kände han icke till den. Först åtskilliga år senare blev den bekant, och »förtjensten af Runstenens uppdagande tillkommer», skriver Dybeck, »hr magister J. A. A. Afzelius, som först uppgifvit honom för mig». I sin reseberättelse för 1858 meddelar Dybeck: »Vid Sjusta, vester ut i socken, uppdagades likväl under sommaren en rätt märkvärdig runristning å en större vräksten, hvilken ristning kommer att behandlas i nästa häfte af mina Runurkunder.» Inskriften publicerades också av Dybeck i *Svenska runurkunder*: »Han är en stor, aflång vräksten af icke särdeles fast gry och ligger på så kallade Galgflottsbacken, en stenig skogshöjd invid byns södra gård. Ristningen fanns, efter det hon varsamt vardt rensad, vara väl bibehållen.» Dybeck har emellertid hyst stor oro för stenens framtida bestånd. I reseberättelsen för 1860 skriver han: »Likaledes vore af stor vikt att Sjustadstenen omhågnades och att dess skadande vid större vite förböds. Okynnige studerande från Uppsala hafva genom runornas upphuggning här och der redan skämt delar af inskriften. Men icke nog med ett sådant omhågnande. Den väldige aflänge vräkstenen, å hvars ena ända inskriften är, saknar under denna del fast grund, i följd hvaraf ett större grundstycke redan skilt sig från stenen, hvilken å samma del har en större remna, som sträcker sig öfver sjelva ristningen. Runstenen kan således i sitt nuvarande skick icke längre bestå.» Och i reseberättelsen för 1863 återkommer han till saken: »Sedan jag första gången granskat inskriften å Sjustadsstenen, underrättade jag en Professor i Upsala om fyndet. Denne ditsände då några studerande för att taga reda på inskriften, den de så rensade med hvassa stenar, att en mängd runor förstördes. Runstenen är en stor sprickig vräksten och bör, om han skall bibehållas hel, förses med fast underfyllnad af sten, samt inhägnas.» Dybeck har säkerligen, med sin ömma omtanke om alla fornlämningar, överdrivit studenternas skadegörelse. Han har överhuvud taget lätt att tro på att runristningarna skulle ha blivit »upphuggna» i senare tid. I *Sveriges runurkunder* (1860) säger han helt kort, att »ristningen är en större vräksten, liggande å Galgflottsbacken söder om och helt nära byn». Sista